

3. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 №514/ www.rada.gov.ua

4. Конституція України. Закон України від 28.06.99 №254 / www.rada.gov.ua

5. Міжнародні та національні стандарти корпоративного управління (збірник кодексів та принципів). Міжнародна фінансова корпорація. – К.: 2008. – 247 с.

6. Рудченко О.Ю. Ефективність управління об'єктами державної власності / О.Ю. Рудченко. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №9 (100). – С. 175.

7. Тараторін Ю. Золота акція як ефективний інструмент контролю держави за приватизованими підприємствами / Ю. Тараторін, Т.Шуберт // <http://www.aaa.ua/news/print.php?id=77>

8. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 №435 / www.rada.gov.ua

9. Чердаков В.А. Механізм «золотої акції» та доцільність його введення в Україні / В.А. Чердаков // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – Вип.12 / Наук ред. І.К. Бондар. – К., НДЕІ.2001. – С. 45–47.

10. 36.OECD Guidelines on the Corporate Governance of the State-Owned Enterprises // <http://www.oecd.org/dataoecd/46/51/34803211.pdf>

Д.В. КРИЩЕНКО,
НДЕІ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

Механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки

У статті розглянуто деякі аспекти та підходи до побудови ефективного механізму стимулювання конкурентоспроможності національної економіки і його визначення, запропоновані типові функціональні інструменти дії такого механізму.

Ключові слова: конкурентоспроможність, національна економіка.

В статье рассмотрены некоторые аспекты и подходы к построению эффективного механизма стимулирования конкурентоспособности национальной экономики и его определения, предложены типичные функциональные инструменты действия такого механизма.

Ключевые слова: конкурентоспособность, национальная экономика.

In this article some aspects and approaches to efficient national economy competitiveness stimulation's mechanism are considered and the definition of such mechanism is proposed as well as functional instruments of this mechanism's activity.

Постановка проблеми. Держава має певні важелі впливу на сфери соціально-економічного розвитку, які визначають рівень поточної конкурентоспроможності. В широкому розумінні вся система органів виконавчої влади може розглядатися як системний механізм забезпечення зростання конкурентоспроможності національної економіки через забезпечення найкращих результатів (при наявних ресурсах) в усіх сферах життя. У вузькому розумінні механізмом треба вважати лише частину державної системи впливу на економіку і соціальні процеси в країні. Такий механізм буде складатися з елементів, які регулюють соціально-економічні та гуманітарні сфери, які точніше відповідають визначенню конкурентоспроможності і її

структурі (складовим елементам, взаємодії між ними, інструментам впливу на них, потенційно можливим результатам з боку державних органів влади).

Мета статті – надати визначення «механізму підвищення конкурентоспроможності національної економіки», запропонувати функціональні інструменти дії організаційно-економічного механізму, який має забезпечити формування сприятливих організаційних, економічних, фінансових, науково-технічних, матеріальних, кадрових умов, які прямо впливають на конкурентоспроможність економіки.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі країни, що розвиваються і знаходяться в перехідному режимі, в тому числі Україна, мають спиратися на відповідний організаційно-економічний механізм, який забезпечить формування сприятливих організаційних, економічних, фінансових, науково-технічних, матеріальних, кадрових умов, які формують конкурентоспроможність економіки. Процес його формування є поступовим, тривалим і складним, але від нього залежить просування країни до кращих стандартів життя на основі успішної національної економіки, яка розвивається високими темпами (для України це 10–12% на рік) і виграє в конкурентній боротьбі з іншими економіками.

Такий механізм в Україні функціонує, має певну структуру і інструменти, але працює неефективно і потребує детального аналізу і вдосконалення. Розглянемо деякі аспекти та підходи до побудови ефективного механізму стимулювання конкурентоспроможності національної економіки і його визначення.

Багатьма авторами «механізм» трактується як комплекс функцій економічного планування та стимулювання; до нього також входять державні організаційні структури, які втілюють ці функції на всіх рівнях господарювання. Деякі автори визначають механізм як багатокомплексну систему ор-

ганічно взаємозалежних й взаємопов'язаних економічних, організаційних, правових, соціальних та інших форм, методів господарювання та діяльності апарату регулювання. Такий підхід можна вважати «функціональним» через увагу до інструментів впливу [1].

Прихильники «організаційного» підходу визначають механізм як систему організаційних форм або інституцій суспільного виробництва та його регулювання [2]. В цьому підході зроблено більший наголос на організаційних умовах функціонування системи впливу держави на об'єкт регулювання.

Підсумовуючи погляди прихильників «організаційного» підходу, можна тлумачити механізм як систему процесів і відносин регулювання, метою якої є досягнення певних економічних, господарських та фінансових цілей [3].

Із проаналізованого вище можна наголосити, що механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки слід розглядати як сукупність органів державної влади, їхніх функцій та системи інструментів державного впливу на підприємство в державних інтересах.

Механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки складається, з одного боку, з державних інститутів розвитку виробництва, а з іншого – державних органів щодо реалізації стратегічної політики.

Також має бути ще одна складова, яка забезпечує можливість запуску механізму, коли всі його функціональні елементи починають працювати на поставлену мету. Механізм має працювати, доводячи заходи державної політики до об'єкта управління. Найкращим чином це завдання може бути реалізоване через програмно-цільовий підхід. Таким чином, до складу механізму підвищення конкурентоспроможності національної економіки доцільно додати ще спробу програмування економічної політики (представлення у формі конкретних економічних заходів) і реалізації цих заходів у формі допомоги чи умов або стимулів для розвитку національної економіки. Кожен такий захід із боку держави має бути добре спланованим, обґрунтованим, обрахованим щодо ресурсних витрат (з боку виробництва і з боку держави), представлений спеціальними показниками – індикаторами, за якими має бути оцінено досягнення програмної мети чи наближення до мети.

Головний програмний принцип у підвищенні рівня конкурентоспроможності полягає в тому, що кожен захід державного впливу має бути представлений кількісними показниками витрат і результатів.

Суб'єктів регуляторної діяльності можна вишикувати по рангу: на найвищій сходинці стоять головні державні органи законодавчої і виконавчої влади (Президент, Верховна Рада і Кабінет Міністрів).

Головною їх функцією є в даному випадку координація забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Основними моментами їхньої активності являється визначення головних принципів державно-

го механізму регуляторної діяльності і відповідного нормативно-законодавчого забезпечення.

На нижчій сходинці знаходяться органи, які вже безпосередньо стикаються з діяльністю виробництва. До них належить Міністерство економічного розвитку та торгівлі.

На цій же сходинці знаходяться Національна академія наук України й інші наукові організації, органи державної влади, державні інноваційні фінансово-кредитні установи. Основним завданням регуляторних суб'єктів цього рівня являється визначення найбільш перспективних і пріоритетних напрямів впровадження організаційних, науково-технічних, інвестиційних процесів у відповідності із затвердженими державними програмами. Вони ж відповідають за питання надання кредитів, проведення конкурсів, вирішення різних організаційних моментів.

Як видно з вищенаведеного, державна регуляторна система має досить складну структуру з багатьма вертикальними і горизонтальними зв'язками між її складовими – державними інституціями різного рівня. Зі світового досвіду ми можемо помітити, що ефективний розвиток національної економіки відбувався тільки в тих країнах, де спостерігалася єдність і спільні дії всіх гілок влади на всіх рівнях.

Для визначення необхідних засобів для оперативного і дієвого регулювання необхідна оцінка реального стану, в якому знаходиться національна економіка. Є всі підстави говорити про низьку ефективність цієї державної функції в Україні на даний час.

Для формування ефективного механізму доцільно розділити функції регулювання на типові складові, прийняті в менеджменті. Державне регулювання, на нашу думку, потрібно розглядати як сукупність таких функцій: аналіз; планування, організація; контроль.

Функція аналізу базується на системі фінансових показників, яка характеризує господарську діяльність виробництва та основний процес, що реалізує поставлене завдання (або мету). Ця функція інтерпретує фактори, що впливають на фінансові показники. Реалізація функції сприяє стимулюванню ділової активності та забезпеченню фінансової стійкості виробництва.

Функція планування передбачає формування мети (або завдань) на підставі розмежування обов'язків у рамках організаційної структури регулювання. За її допомогою відбувається розподіл обмежених ресурсів в пріоритетному та хронологічному аспектах. Реалізується ця функція за допомогою системи фінансових звітів (використання нормативів).

Формування функціональних підрозділів, розмежування повноважень, розподіл прав і обов'язків серед них виконує організаційна функція, яка структурує об'єкт регулювання з метою його найбільш ефективної роботи. Вона ж відповідає за налагодження внутрішньої системи контролю та регулювання процесами.

Функція контролю передбачає перевірку реалізації поставлених цілей. Для цього розробляються еталони і критерії

оцінки проміжних і кінцевих результатів. Вони втілюються у внутрішні норми, стандарти та нормативи. При відхиленні від норм цих документів контролююча функція змушує вносити необхідні зміни і модифікації у виробничу діяльність.

Вирішальне значення для комплексної реалізації функцій регулювання має інформаційне забезпечення. Воно дозволяє приймати рішення з урахуванням наявної інформації щодо стану об'єкта регулювання та обміну думками і вибору оптимального з альтернативних варіантів досягнення цілей.

Механізм має діяти в певному методологічному просторі, реалізовувати відповідну політику, яку можна визначити принципами. Такі принципи дають таке налаштування механізму підвищення конкурентоспроможності національної економіки, яке забезпечить очікуваний результат його впливу на об'єкт регулювання (рис. 1).

Перший принцип. Політика має формувати умови для створення і збереження тривалих конкурентних переваг національної економіки, а це вимагає прогнозування розвитку ринкової ситуації у довгостроковому періоді. Тому державну політику слід планувати в межах обраної стратегії.

Розроблення стратегії як довгострокової моделі розвитку національної економіки спирається на його внутрішній потенціал і здійснюється з урахуванням обмежень зовнішнього середовища та тенденцій їх зміни у прогнозуванні на майбутнє.

Другий принцип. Інновації розробляються за умови, що вони внесуть у продукцію (послуги) прямо чи опосередковано особливості, що відрізняється від аналогічних видів продукції (послуги) і даватиме перевагу над конкурентами. Для

цього необхідно регулярно вивчати ринок та його наявні та приховані потреби [4].

Третій принцип. Чітке визначення цілей державної політики, що дає змогу вибрати засоби їх досягнення, контролювати процес реалізації конкурентних змін та інновацій через розроблення ієрархії цілей для структурних одиниць виробництва, задіяних у процесі реалізації підвищення їх конкурентоспроможності, і визначення ступеня досягнення ними поставлених цілей. Залежно від трудомісткості робіт структурні одиниці можуть бути більшими чи меншими частинами організації, елементами структури (робочі місця чи посади) [5].

Четвертий принцип. Комплексність дає змогу реалізувати єдину державну політику і зберегти рівновагу внутрішніх елементів підприємства [5].

П'ятий принцип. Планомірність допомагає комплексно координувати незалежно від їх функціональної належності, кінцевих цілей та засобів виконання всі плани виробництва.

Також усі складові виробничого потенціалу національної економіки і їх відмінності та особливості (організаційні, виробничі, ресурсні) мають враховуватися при плануванні створення, впровадження і розвитку національної економіки [5].

Планування визначає всі важливі моменти і терміни впровадження конкретного проекту: проміжні і кінцеві терміни реалізації, відповідальних виконавців, розподіл ресурсів, технологічний план дій і його можливі корективи, узгодження виробництва з поточним і т.д. Для постійного коригування і оптимізації процесів планування має обов'язково включати в себе заходи по оцінці їх ефективності.

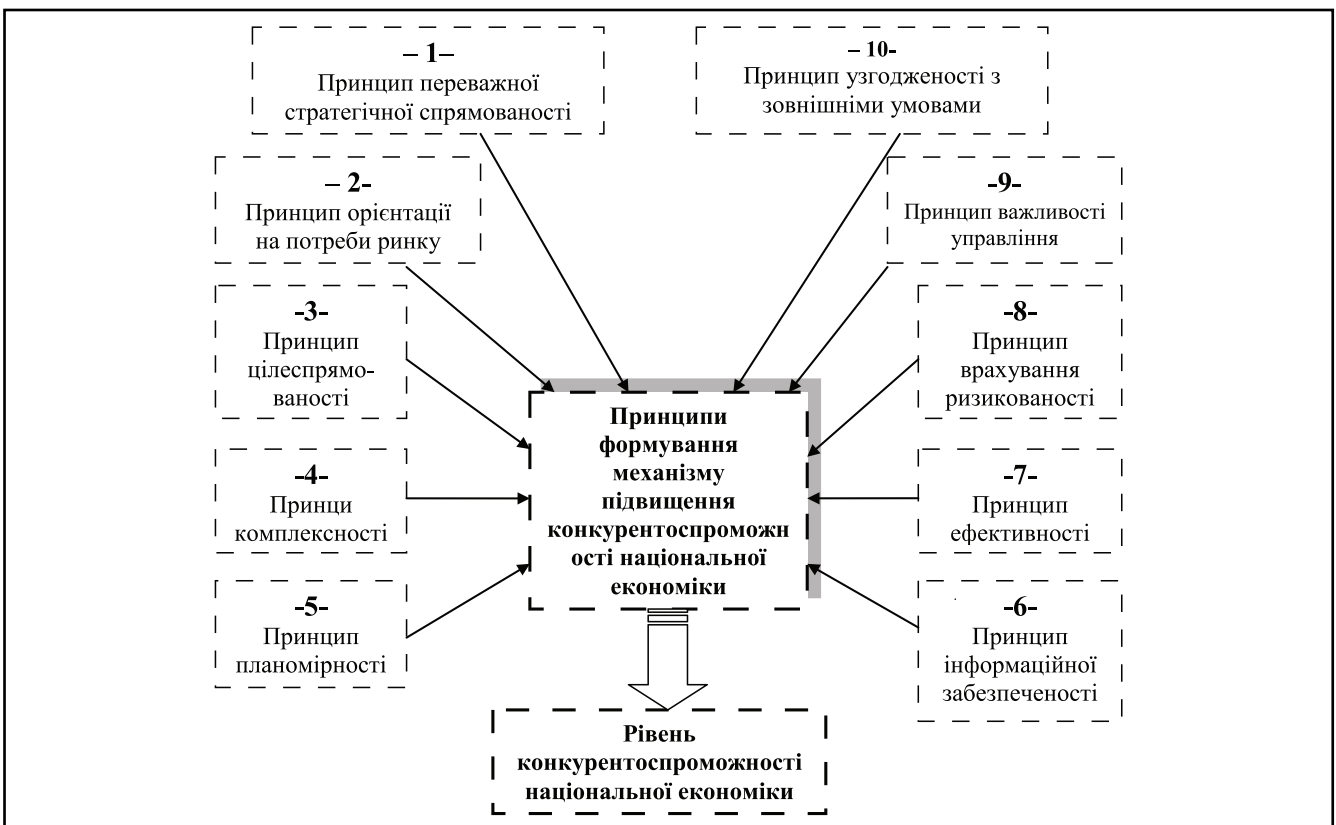

Схема дії принципів формування механізму підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки

Шостий принцип. Передбачає формування державної політики з врахуванням сучасних досягнень, зокрема НТП та тенденцій розвитку науки і техніки у відповідній галузі. Таким чином, цей принцип постулює відкритість для виробництва джерел науково-технічної інформації та конструкторської документації нових розробок і винаходів, патентних описів та ноу-хау в тих сферах діяльності, на яких спеціалізується виробництво [5].

Сьомий принцип. Господарська діяльність має давати кращі результати роботи виробництва: більше продукції (інноваційних видів із новими якістьми, з більшим попитом) при менших витратах (матеріальних ресурсів і живої праці за рахунок нових технологій). Реалізація інноваційних проектів має вести до зростання віддачі використаних ресурсів та більшої продуктивності.

Восьмий принцип. Впровадження чогось нового веде до невизначеності майбутніх результатів та непевності в їх позитивності. Це означає підвищені ризики, які треба врахувати при управлінні виробництвом, страхуючись від суттєвих потенційних збитків.

Дев'ятий принцип. Виробнича діяльність потребує якісного управління в цілому і інноваційною його частиною особливо. Доцільно при цьому інноваційну частину виділити організаційно, щоб можна було вести окремий облік, планування, виконувати аналіз ефективності виконання інноваційної частини і традиційної окремо, робити висновки, корегувати процес впровадження інновації.

Десятий принцип.

До найважливіших зовнішніх умов відносяться:

- фінансова стабільність;
- податкові ставки;
- ціна та умови надання кредитних ресурсів;
- наявність економічного зростання;
- зростання реальних доходів населення (як фактор споживчого попиту);
- наявність кваліфікованої робочої сили;
- місцева інжинірингова інфраструктура;
- відносини з регіональними органами влади.

Дотримання вищеназваних принципів при побудові механізму підвищення конкурентоспроможності національної економіки вимагає використання системного підходу; зокрема потрібно розглядати механізм як комплексне явище з точки зору внутрішнього змісту і зовнішнього середовища його функціонування. В ньому можна відмітити такі складові:

- інформаційного забезпечення: інформаційно-аналітичні центри, центри нових інформаційних технологій, науково-координаційні центри;
- експертизи: експертні центри й підрозділи, що входять до складу вищих навчальних закладів;
- виробничо-технологічної підтримки: спеціалізовані виробничо-технологічні центри, експериментальні виробництва при науково-дослідних інститутах і конструкторських бюро;
- сертифікації: атестовані та акредитовані лабораторії, центри метрології та стандартизації малих підприємств, пі-

дрозділи наукових установ та організацій, вищих навчальних закладів;

- просування науково-технічних розробок і наукомісткої продукції (послуг) на ринок: патентні повірники Респондента, що збереглися на підприємствах;

- підготовки й перепідготовки кадрів: центри навчання маркетингу та менеджменту в науково-технічній сфері, організаційні елементи систем дистанційного навчання;

- координації й регулювання: науково-координаційні центри та інші консультативні об'єднання вчених та фахівців.

Можна помітити, що механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки являє собою складну ієрархічну систему. В ній є як макрорівень (рівень держави чи регіону), так і мікрорівень (рівень конкретного суб'єкта господарської діяльності).

Це впливає з того, що, з одного боку, він тісно пов'язаний із соціально-економічною політикою держави, яка через систему методів стимулювання та управління здійснює формування соціально-орієнтованої ринкової економіки. З іншого боку, з ним взаємодіють конкретні виробництва, які ведуть виробничо-господарську діяльність, активно конкурують на ринку і намагаються адаптуватися до потреб зовнішнього мікро- та макросередовища. В ході цього процесу відбувається формування певної системи відносин зі споживачами, постачальниками, інвесторами.

Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки має забезпечувати дію центральних органів влади в такому напрямі, який формує сучасні умови економічної діяльності і потенційну спроможність до подальшого їх покращення. А з урахуванням «порівняльного» характеру самого поняття конкурентоспроможності треба говорити про головні об'єкти для порівняння країн в економічному сенсі: спроможність виробляти якісні, наукоємні і дешеві (з мінімальними витратами ресурсів) товари та послуги, спроможність до подальшого розвитку (це умови для інвестицій і інновацій) і спроможність трансформувати все це в кінцевий соціальний результат – якість життя населення, яке є в той же час умовою для зростання сукупного попиту на національні товари і послуги і відтворення трудового потенціалу країни як головної умови для розвитку.

Поняття «Організаційно-економічного механізму» має формуватися з трьох боків:

1. Це певна система державних органів влади, які мають за одну з цілей своєї діяльності – високий рівень конкурентоспроможності національної економіки. Це умова «організаційності» механізму, в якому сукупність центральних органів влади формує організаційну систему механізму, ті колеса механізму, які мають генерувати і передавати «рух» (економічну політику) від Уряду до підприємств, які і виробляють товари і послуги.

2. Механізм повинен мати «економічні» характеристики своєї дії щодо вимог до максимізації соціально-економічних

цілей, які він має забезпечувати, щодо мінімізації використання ресурсів, які витрачаються при виробництві товарів і послуг, щодо інноваційності розвитку (постійна модернізація товарів і технологій), щодо соціальних кінцевих результатів розвитку (якість життя населення).

3. Має діяти система управління механізмом для спрямування його дії в належному напрямі і з належною швидкістю. «Механізм» стає частиною і формою генерації і реалізації економічної політики. Система керування механізмом має забезпечувати потенційно корисні для економіки (позитивні) зміни в соціально-економічному розвитку країни. При ринковій моделі економіки, особливо в пост перехідних економіках, важко говорити про необхідність більшої участі держави в спрямуванні економіки на більш швидкий і динамічний розвиток. А вже за обсягом ВВП України ще не вийшла на рівень 1990 року. Потрібні темпи в 10–12% на рік. Досвід двадцяти років незалежності і ринкової моделі в Україні свідчить про те, що потрібна більш активна роль держави в стимулюванні приватних капіталів на прогресивні форми діяльності в інноваційні і структурно доцільні виробництва, наприклад ресурсо- і енергозберігаючі технології. Потрібні більш жорсткі системи передачі таких «рухів» (заходів економічної політики) від уряду до підприємств, які виробляють товари і послуги, на яких, власне кажучи, і формується сучасний рівень конкурентоспроможності української економіки.

Пропонується представити механізм підвищення конкурентоспроможності української економіки в формі наступних чотирьох складових частин (сфер), як:

- систему державних органів влади, які у відповідності з своїми функціями в тій чи іншій формі (прямо, або опосередковано) регулюють сфери, які становлять елементи конкурентоспроможності національної економіки;
- систему інституціональних функцій центральних органів виконавчої влади, які дозволяють реалізовувати вплив на «сфери конкурентоспроможності»;
- сукупність робочих інструментів, які є в розпорядженні центрального органу виконавчої влади і які дозволяють потенційно активно впливати на зміни в сферах конкурентоспроможності;
- загальну систему прогнозування і планування діяльності центральних органів влади, які дозволяють центральним органам виконавчої влади працювати як єдина система, яка орієнтована на загальноекономічні цілі соціально-економічного розвитку в певний період часу (короткостроковий, середньостроковий чи довгостроковий) і є частиною загального процесу реалізації національної економічної політики, які визначаються певними державними документами.

З метою підвищення активної ролі центральних органів виконавчої влади у функціонуванні «Механізму підвищення конкурентоспроможності національної економіки» пропонуємо такі типові функціональні інструменти дії «Механізму»:

- проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт щодо інновацій та науково-технічного супроводження нових напрямів розвитку в сфері діяльності ЦОВВ;
- розроблення проектів законодавчих та нормативно-правових актів, які стимулюють внутрішнє виробництво і внутрішній ринок в певних сферах економіки;
- впровадження державних цільових програм;
- розроблення і реалізація інвестиційних проектів та програм з різними джерелами фінансування;
- стимулювання окремих структурно-пріоритетних видів економічної діяльності заходами податкової політики;
- використання національних іміджевих проектів (типу Євро-2012);
- стимулювання модернізації технічної бази економіки заходами амортизаційної політики;
- створення зон вільної торгівлі та інвестиційно-пріоритетних зон;
- створення умов для спрощеного оформлення дозволів на реалізацію інвестиційних проектів;
- залучення проектних іноземних інвестицій;
- використання механізмів державних закупівель і державних замовлень;
- якісне надання адміністративних послуг юридичним та фізичним особам;
- інші заходи, які потенційно впливатимуть на ділову активність у сфері діяльності даного органу виконавчої влади.

Висновки

На сучасному етапі країни, що розвиваються і знаходяться в перехідному режимі, у тому числі Україна, мають спиратися на відповідний організаційно-економічний механізм, який забезпечить формування сприятливих організаційних, економічних, фінансових, науково-технічних, матеріальних, кадрових умов, які формують конкурентоспроможність економіки. Механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки слід розглядати як сукупність органів державної влади, їхніх функцій та системи інструментів державного впливу на підприємництво в державних інтересах.

Література

1. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності. навчальний посібник / М.А. Йохна, В.В. Стадник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
2. Дагаев А.А. Фактор НТП в современной рыночной экономике / А.А. Дагаев – М.: Наука, 1994. – 380 с.
3. Сухоруков А.І. Економіка та організація інноваційної діяльності [науково-навчальне видання] / А.І. Сухоруков. – К.: Інститут муніципального менеджменту та бізнесу. – 2001. – 98 с.
4. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / Лапко О. – К.: ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с.
5. Економіка й організація інноваційної діяльності. [підручник] / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. К.: 2005. – 424 с.